

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Миглена Иванова Симонска - Цацова

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научната степен „доктор” по професионално направление 1.2. Педагогика (Логопедия)

на тема „**Влияние на фонологичната преработка върху устния и писмения език при афазия**“

Автор на дисертационния труд: Емануела Храбър Щика, редовен докторант по професионално направление 1. 2. Педагогика (Логопедия)

Научен ръководител: доц. д-р Катерина Щерева

1. Общо представяне на кандидата. Образователен и научен статус

Емануела Храбър Щика придобива ОКС Бакалавър по „Логопедия“ през 2017 г. и ОКС Магистър по „Логопедия – комуникативни нарушения на развитието“ през 2019 г. в СУ „Св. Климент Охридски“. От 2014 г. до 2016 г. извършва доброволческа дейност към ДЦДУ „Св. Врач“ за подкрепа и подпомагане на деца със специални образователни потребности и към Логопедичен център „ЕлБо“ за извършване на групова логопедична терапия и подкрепа в условията на лятна занималня. Доброволческият труд по време на образованието ѝ е атестат за нейния стремеж към усъвършенстване и прилагане на натрупаните от обучението знания и умения. От 2019 г. до настоящем работи като логопед в Логопедичен център „Говори с мен“. От 2017 г. до настоящем участва в 10 обучения, което е доказателство за последователност и усърдие в професионалното ѝ развитие.

2. Актуалност на дисертационния труд

Афазията се определя като нарушение, което влияе на качеството на живот и благосъстоянието на индивида вследствие от нарушената езикова способност в устната и писмената комуникация. В България нарушението все още не е достатъчно проучено спрямо спецификите на българския език, въпреки ежегодно нарастващия брой на случаите на афазия.

Научните изследвания обхващат много малка част от проявите и възможностите за въздействие. Необходимо е задълбочено изследване на всички характеристики на езика с оглед уточняване на симптоматиката, определяне на надежден инструментариум за диагностика и доказателства за ефективни методи и програми за терапия. Фонологичната преработка е част от специфичните прояви на нарушението. У нас липсват задълбочени изследвания на тази езикова способност. Установяването на връзката на фонологичната преработка при манипулирането на фонемите и фонологични структури със състоянието на устния и писмения език, и със степента на тежест на проява на нарушението в посока изготвяне на терапевтични стратегии може да се определи като значимо и актуално за логопедичната теория и практика.

3. Структура и съдържание на дисертационния труд

3.1. Съдържание на дисертационния труд

Структурно дисертационният труд е с обем 231 страници и съдържа увод, три глави, изводи, препоръки, ограничения, заключение, приноси, 78 приложения и библиография от 116 източника, от които 26 на кирилица и 90 на латиница. Онагледена е с 16 таблици, 2 диаграми и 26 графики.

В увода аргументирано са посочени предпоставките разработването на дисертационния труд от гледна точка на актуалност, научна значимост и приложимост на получените резултати.

3.2. Съдържание и качества на теоретичната част

В теоретичната част се разглеждат основни аспекти на афазията относно дефиниране, предиктори, класификации, симптоматика, връзка на фонология и афазия, и диагностика на фонологичната преработка при афазия. Представени са съвременните схващания за класифицирането на афазиите спрямо Международната класификация на болестите (МКБ-11), Международната класификация на функционирането, уврежданията и здравето (ICF) и Диагностичния и статистически наръчник на психичните разстройства (DSM-5) на Американската психиатрична асоциация (АРА). Симптоматиката е описана по Бостънската класификация, която се използва за вътрешната диференциално диагностична класификация. Относно разглеждането на придобитите форми на нарушенията на писмената комуникация, бих препоръчала те да се разгледат в контекста на симптоматиката при отделните форми на афазия. Предикторите на поява на нарушението са представени прецизно, като докторантката обобщава изследванията на редица съвременни автори. Дискусията

относно фонологичната обработка в норма са в голям обем. Предвид тематиката на дисертационния труд следва фокусът да бъде над теориите за фонологичните процеси при афазия. Като приносен елемент от настоящия труд определям частта, свързана с разискванията над връзката на фонологичната преработка с устния и писмения език при афазия, където Е. Щика се позовава на най-съвременните изследвания и теории по темата. Заслужава адмирации специално обособената част посветена на данни от български учени. Умело са обобщени и научно доказаните подходи, тестове и методи за диагностика на афазия и на фонология при афазия.

Въпреки, че първа глава е в доста голям за дисертационен труд обем, докторант Емануела Щика демонстрира умения за научно интерпретиране на научни постижения, умелост при обобщаването им чрез ясна авторова позиция и правилно цитиране. Те са и основа за направените изводи, като обоснована предпоставка за разработването на експерименталния инструментариум в следващата глава.

3.3. Съдържание и качества на експерименталната процедура

Концепцията на изследването във втора глава се основава на основните изводи от проучванията на научната литература. Структурно тази глава съдържа цел, задачи, хипотези, обект, предмет, контингент и процедура на научното изследване. Задачите са подчинени на основната цел на изследването, разпределени в 7 етапа за тяхното постигане. Заложени са две основни хипотези чрез които се търси взаимодействие между фонологичната преработка и езиковата функция при лица с афазия. Контингентът от 60 изследвани лица, разделени в две групи (ЕГ и КГ) е представен нагледно, подбран правилно и отговаря на изискванията за обективност на статистическата обработка на данните. Методите за статистическа обработка и анализ на данните от изследването са подбрани правилно с оглед доказване на заложените хипотези и подхипотези. Оценявам високо определянето на критерии за включване и изключване на определени лица в изследването. Например изключване на лица с тежка сензорна афазия, поради невъзможност от разбиране на инструкциите.

Дизайнът на изследването е подчинен на концепцията и целта на изследването. Включва два адаптирани на български език теста: Boston Diagnostic Aphasia Examination-BDAE (Goodglass, Kaplan, 1983) и Standardized Assessment of Phonology in Aphasia - SAPA (Kendall et al., 2010). Те са описани детайлно. Преводът и адаптацията на SAPA от докторантката е съобразен с особеностите на българския език.

Въпросите ми към докторантката в тази част е насочен към логопедичните диагнози на лицата от експерименталната група:

1. Позовавайки се Бостънската класификация още в първа глава на афазииите, защо диагнозите на изследваните лица не следват тази класификация?
2. По какви критерии са определя кои афазии са частични?

3.4. Съдържание и качества на представянето на резултатите и техния анализ

В трета глава са представени резултатите и техният анализ под формата на таблици и графики. Емануела Щика демонстрира високо ниво на владеене на тестовете за статистическа обработка при интерпретирането на данните от изследването. То се подкрепя и от уменията ѝ да съпоставя получените резултати с научните достижения и на други учени. Тя установява редица зависимости с цел доказване или отвърляне на хипотезите. Като съществени могат да се открият корелацията между влиянието на устния език и фонологичната преработка над писмения език, т.е. отслабеният фонологичен вход в ортографията нарушава способностите за четене и писане при афазия, както и за взаимовръзката между състоянието на фонологичната преработка и прогностична стойност за състоянието на говоримия език при афазия. Едно от достойнствата на дисертационния труд е насочването на тези взаимодействия към структурирането на терапевтичните стратегии при афазия. Важен елемент от изследването е доказателството, че демографските фактори като пол, възраст на продължителност на афазия, местоживееене и месторождение не оказват значимо влияние върху състоянието на фонологичната преработка, устния и писмения език, с което се отхвърлят част от подхипотезите на Хипотеза 1. Констатираното твърдение категорично насочва вниманието към влиянието на фонологичната преработка като ключов фактор при възстановяването на езиковите умения при афазия, с което потвърждава заложените хипотези. Представените от докторантката емпирични данни поражда следния въпрос: установени ли са различия във фонологичните преработка в зависимост от вида на афазия?

Независимо, че са налице разнообразни емпирични данни, докторантката обобщава съществени за логопедичната теория и практика изводи и препоръки, като приложимостта на Диагностичният инструмент „Стандартизирана оценка на фонология при афазия – СОФА“, чрез който

могат да се установят затрудненията във фонологичната преработка при лица с афазия с оглед използването на ефективни терапевтични методи за възстановяване на езиковата функция. Адаптирането на посочения инструмент може да се потвърди като приносен. Друг стойностен елемент в дисертацията е насочването на изводите към бъдещи научни изследвания при афазия, насочени към взаимодействие на фонологичните процеси, когнитивните процеси и езиковите функции, влияние на медикаментозната терапия над фонологичните процеси, въздействие на терапевтичните стратегии над фонологичните процеси.

4. Автореферат

Авторефератът отразява коректно и точно съдържанието на дисертационния труд, като акцентът е над получените от научното изследване резултати. Представени са 4 на брой научни публикации в специализирани издания, което напълно покрива минималните наукометрични показатели за придобиване на ОНС „Доктор“ в област 1. Педагогически науки.

Заклучение

Дисертационният труд на тема „Влияние на фонологичната преработка върху устния и писмения език при афазия“ представя актуално научно изследване. Докторантката демонстрира задълбочени познания по научната проблематика и необходимите научно-изследователски умения. Налице са необходимите публикации. Дисертационният труд и предоставените документи отговарят на основните технически и нормативни изисквания за придобиване на ОНС „Доктор“ съобразно ЗРАСРБ, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и на ВПРАС на СУ „Св. Климент Охридски“. В заключение категорично препоръчвам на уважаемото Специализирано научно жури да присъди научната и образователна степен „Доктор“ на Емануела Храбър Щика в професионално направление 1.2. Педагогика (логопедия).

18.04.2024 г.

Изготвил становището:
/доц. д-р М. Симонска-Цацова/